

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2019. gada 14. oktobrī Nr.1-6/13
Uz 12.09.2019. Nr.1-04/308-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokli lietā Nr.2019-10-0103

Tiesībsarga birojā šā gada 13.septembrī saņemts Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2019.gada 12.septembra lēmums, ar kuru Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2019-10-0103 “Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016.gada 7.martam) un Ministru kabineta 2008.gada 16.decembra noteikumu Nr.1048 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi” 56. un 58.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam, kā arī šo noteikumu 87.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105.pantam”. Ar šo lēmumu tiesībsargs ir uzaicināts izteikt viedokli par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016.gada 7.martam) (turpmāk – Enerģētikas likuma norma) un Ministru kabineta 2008.gada 16.decembra noteikumu Nr.1048 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi” (turpmāk – Noteikumi) 56. un 58.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105.pantam, kā arī Noteikumu 87.punkta atbilstību Satversmes 64. un 105.pantam.

Izvērtējot lēmumam pievienoto konstitucionālo sūdzību, kā arī Saeimas un Ministru kabineta atbildes rakstus, tiesībsargs, ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga kompetenci, sniedz šādu viedokli.

[1] Ar konstitucionālo sūdzību ir apstrīdēta Enerģētikas likuma norma, kas nosaka: “Ja energoapgādes komersants konstatē, ka enerģijas lietotājs ir pārkāpis Ministru kabineta noteikumus par dabasgāzes piegādi un lietošanu vai līgumu par dabasgāzes piegādi un tā rezultātā enerģijas lietotājam ir samazināts uzskaitītais dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas, enerģijas lietotājs samaksā energoapgādes komersantam par izlietoto dabasgāzi, kā arī kompensāciju. Kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību, nosaka Ministru kabinets.”

Tāpat ar konstitucionālo sūdzību ir apstrīdētas turpmākās Noteikumu normas:

56.punkts: “Ja sistēmas operators konstatē šo noteikumu vai līguma pārkāpumu, kura dēļ lietotājam ir samazināts uzskaitītais dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas, lietotājs samaksā sistēmas operatoram par izlieto to dabasgāzi, kā arī kompensāciju”;

58.punkts: “Sistēmas operators šo noteikumu 56.punktā paredzēto kompensāciju nosaka, reizinot aprēķināto izlieto tās dabasgāzes daudzumu ar tarifu divkārsā apmērā”;

87.punkts: “Sistēmas operators aprēķina šo noteikumu 56.punktā minētā pārkāpuma rezultātā izlieto tās dabasgāzes daudzumu māj saimniecības lietotājam saskaņā ar sistēmas operatora apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktajām dabasgāzes diferencētajām patēriņa normām”.

Pieteicējs Aleksejs Petrovs norāda, ka pienākums pārkāpuma gadījumā samaksāt energoapgādes komersantam kompensāciju un tās aprēķināšanas kārtība pārkāpj viņa īpašumtiesības. Pieteicējs norāda, ka visām apstrīdētajām normām nav leģitīma mērķa un tās nav samērīgas. Kā alternatīvus risinājumus pieteicējs norāda kompensāciju aizstāt ar līgumsodu, jo tad uz šo līgumsodu attiektos Civillikumā paredzētie ierobežojumi, vai arī piemērot par tāda veida pārkāpumiem administratīvo vai kriminālo atbildību. Pieteicējs pieteikumā arī uzver, ka Ministru kabinets Noteikumu 87.punktu ir izdevis pārkāpjot pilnvarojuma robežas, jo enerģijas lietotāja maksājamā summa pārkāpuma gadījumā tiek aprēķināta, reizinot ar divi summu, kas ir iegūta pēc sistēmas operatora noteiktajām dabasgāzes diferencētajām patēriņa normām.

[2] Atbilstoši Satversmes 64. pantam likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros. Tomēr, lai nodrošinātu citstarp efektīvāku valsts varas īstenošanu, ir pieļaujama atkāpe no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir pašam. Šī efektivitāte tiek sasniegta, likumdevējam likumdošanas procesā izlemjot svarīgākos jautājumus, bet detalizētāku noteikumu un likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamo tehnisko normu izstrādāšanu deleģējot Ministru kabinetam vai citām valsts institūcijām¹.

Attiecīgi Enerģētikas likuma norma deleģē Ministru kabinetu izstrādāt kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību, savukārt Noteikumu 87.punktā noteikts, ka par pamatu tiek ņemtas sistēmas operatora noteiktās dabasgāzes diferencētās patēriņa normas.

Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka vēsturiski ne visos dzīvokļos vai ēku īpašumos bija uzstādīti dabasgāzes skaitītāji, tāpēc bija nepieciešams aprēķināt vidējo dabasgāzes patēriņu katrai patērētāju grupai. Norēķinu kārtībā par dabasgāzi iedzīvotājiem², kas publicēta 1998.gada 7.aprīlī, I pielikumā bija norādītas iepriekš izstrādātas dabasgāzes diferencētās patēriņa normas sadzīves vajadzībām un apkurei dzīvojamās un saimniecības ēkās iedzīvotājiem, kuras ir saglabātas līdz šim.

Vienlaikus turpmākajos noteikumos (Ministru kabineta 2008. gada 12. februāra noteikumi Nr. 99 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi”, Noteikumi), kas

¹ Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 7. punkts.

² Norēķinu kārtība par dabas gāzi iedzīvotājiem. Publicēts oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”, 31.03.1998., Nr. 84/85 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/51271>

aizstāja Norēķinu kārtību par dabasgāzi iedzīvotājiem, vairs nav ietvertas dabasgāzes diferencētās patēriņa normas, bet ir paredzēts, ka piemēro operatora noteiktās patēriņa normas, ko AS “Latvijas Gāze”, katru gadu arī pieņem un apstiprina.

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanā vienmēr jārēķinās ar divām interesēm - pirmkārt, ar piegādātāja interesi nodrošināt sava uzņēmuma ekonomisko darbību un attīstību un, otrkārt, ar patērētāju (gan dabasgāzes patērētāju, gan siltumapgādes uzņēmumu un to sniegto pakalpojumu patērētāju) interesi saņemt nepārtrauktus, drošus un kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus par samērīgiem tarifiem³. Attiecīgi jāņem vērā, ka, lai arī dabasgāzes piegādes pakalpojums ir sabiedriski regulējams pakalpojumu veids, gāzes operatora mērķis ir peļņas gūšana, no kā izriet gan tarifu, gan diferencēto dabasgāzes patēriņa normu noteikšana. Tādējādi tiesībsarga ieskatā ir saprātīgs regulējums, kurā dabasgāzes operators nosaka diferencētās dabasgāzes patēriņa normas, un tas nav pretrunā ar Enerģētikas likuma normā paredzēto Ministru kabineta kompetenci - noteikt kompensācijas apmēru un tās aprēķināšanas kārtību. Tādējādi apstākļi, ka dabasgāzes operators nosaka dabasgāzes diferencētās patēriņa normas, nav Satversmes 64.panta pārkāpums.

[3] Satversmes 105. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot šīs tiesības. Tādējādi minētais pants, no vienas puses, ietver valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības, proti, pieņemt tādus likumus, kas nodrošinātu šo tiesību aizsardzību, taču, no otras puses, dod valstij arī tiesības noteiktā apjomā un kārtībā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā⁴.

Pieteicējs nav norādījis, ka apstrīdētā norma ierobežo tā 105.panta ceturtajā teikumā garantētās tiesības, tādējādi turpmāk tiks vērtēta apstrīdētas normas atbilstība Satversmes 105.panta pirmajam, otrajam, trešajam teikumam.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai noskaidrotu, vai personas konstitucionālo tiesību ierobežojums ir attaisnojams, jāizvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.⁵

[3.1] Tiesībsargs konstatē, ka lietā nav strīda par to, ka Enerģētikas likuma norma, tāpat Noteikumu 56., 58. un 87.punkti ir pieņemti un izsludināti normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā un ir publiski pieejami, kā arī par to, ka apstrīdētās normas ir skaidri formulētas. Līdz ar to apstrīdētās normas ir noteiktas ar likumu.

[3.2] Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu - leģitīma mērķa - labad⁶.

³ Satversmes tiesas 2002. gada 24. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-16-03 5.punkts.

⁴ Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļa.

⁵ Satversmes tiesas 2011. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr.2010-62-03 8.punkts.

⁶ Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punkts.

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai un Ministru kabinetam⁷.

Īpašuma tiesību ierobežojumam ir jākalpo kādam no Satversmes 116.pantā norādītajiem leģitīmajiem mērķiem. Satversmes 116.pantā ietvertajā personas pamattiesību uzskaitījumā nav speciālas norādes uz īpašuma tiesībām, jo konstitucionālais likumdevējs jau Satversmes 105.pantā ir norādījis, ka īpašuma tiesības var ierobežot. Tomēr nav šaubu, ka Satversmes 116.pantā minētie pamattiesību ierobežošanas leģitīmie mērķi, proti, citu cilvēku tiesību aizsardzība ir atzīstami par leģitīmiem mērķiem arī īpašuma tiesību ierobežošanai.⁸

Likumprojekta Nr.464/Lp9 “Grozījumi Enerģētikas likumā”, anotācijā norādīts, ka Enerģētikas likuma normas regulējums ir nepieciešams no energoapgādes sistēmu efektīvas un operatīvas darbības viedokļa, kā arī aizsargā enerģijas lietotājus, neļaujot dominējošā stāvoklī esošiem energoapgādes komersantiem piemērot nepamatotus atšķirīgus līgumu nosacījumus dažādiem enerģijas lietotājiem. Lai arī Enerģētikas likuma norma sākotnēji paredzēja atšķirīgu regulējumu, proti, tā noteica līgumsodu, tomēr tās mērķis tiesībsarga ieskatā ir saglabāts.

Ministru kabinets norādījis, ka Noteikumu 56., 58. un 87.punkta leģitīmie mērķi ir nodrošināt energoapgādes sistēmu drošu, efektīvu un operatīvu darbību visas sabiedrības interesēs; atlīdzināt sistēmas operatoram un citiem lietotājiem nodarītos zaudējumus un radušos izdevumus sakarā ar lietotāja darbībām, kas ir vērstas uz dabasgāzes patēriņa uzskaites samazināšanu vai dabasgāzes lietošanu bez maksas; aizsargāt lietotājus pret dominējošā stāvoklī esošiem energoapgādes komersantiem.

Tiesībsargs secina, ka visu apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir aizsargāt citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

[3.3] Ņemot vērā minēto, ir jāizvērtē, vai tiesiskie līdzekļi sabiedrības interešu aizsardzībai ir samērojami ar indivīda interešu aizskārumu.

Satversmes tiesa secinājusi, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm. Lai konstatētu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šo mērķu sasniegšanai un, vai labums, ko gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem.

Nepieciešamība kompensēt divkāršā apmērā par patērēto dabasgāzi pārkāpuma gadījumā viennozīmīgi attur dabasgāzes lietotājus no pārkāpumu izdarīšanas, atlīdzina iespējamus zaudējumus, kas nodarīti sistēmas operatoram, kā arī veicina pārējo Ministru kabineta un Saeimas norādīto leģitīmo mērķu sasniegšanu, tādējādi apstrīdētās normas ir piemērotas leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Vērtējot, vai nav saudzīgāku līdzekļu mērķa sasniegšanai, ir būtiski saprast, ka personai, kura, piemēram, nelegāli pieslēgusies gāzesvadam un patērējusi gāzi bez maksas, pēc šāda fakta konstatācijas būs jāatlīdzina ne tikai patērētā dabasgāze maksimālā apmērā par pēdējiem diviem gadiem, bet šī summa vēl tiks reizināta divreiz kompensācijai, kopā atmaksājamā summa ir trīs reizes lielāka, nekā persona būtu

⁷ Satversmes tiesas 2014.gada 11.decembra sprieduma lietā Nr.2014-05-01 18.punkts.

⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 473.lpp

varējusi maksimāli patērēt, tāpat arī dabasgāzes diferencētās patēriņa normas ir noteiktas augstākas, ņemot vērā, ka tās noteicis pats dabasgāzes sistēmas operators.

Vienlaikus jāņem vērā, ka Noteikumu Nr.85 normas neprasa nekādu sevišķu pierādīšanu no dabas gāzes operatora, piemēram, par reāli nodarītiem zaudējumiem, bet vienīgi konstatēt, ka gāzes skaitītājs ir bijis mehāniski bojāts un tas varēja ietekmēt gāzes patēriņa uzskaiti⁹.

Tiesībsargs vēš uzmanību, ka šobrīd spēkā esošie Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumi Nr. 78 "Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi", kas regulē rīcību gadījumos, kad dabasgāzes lietotājam ir bijusi iespēja lietot dabasgāzi bez maksas vai par samazinātu maksu (patvaļīgi ierīkots pieslēgums pirms komercuzskaites mēraparāta vai lietotājs dabasgāzi lieto bez komercuzskaites mēraparāta, vai komercuzskaites mēraparāts vai plomba ir bojāta un kādas minētās darbības dēļ ir samazināts dabasgāzes patēriņa rādījuma lielums vai radīta iespēja dabasgāzi lietot bez maksas) vairs neparedz kompensāciju, kā arī aprēķins par patērēto dabasgāzes apjomu ir daudz saudzīgāks¹⁰.

Tiesībsarga ieskatā bija iespējams pieņemt saaudzējošāku regulējumu, kas vienlīdz labi sasniegtu apstrīdēto normu leģitīmos mērķus, piemēram, dabasgāzes operatoram pierādot nodarītos zaudējumus, ieviešot tādu dabasgāzes uzskaites sistēmu, kas ļautu noteikt faktisko gāzes patēriņu, neatkarīgi no uzstādītā gāzes skaitītāja rādījumiem, kā arī šobrīd pastāvošais regulējums apliecina, ka Enerģētikas likuma mērķus ir iespējams sasniegt arī nenosakot nesamērīgi lielu kompensāciju par pārkāpumiem. Tādējādi pastāv saaudzējošāki līdzekļi kā sasniegt apstrīdēto normu leģitīmos mērķus.

Vērtējot, vai labums, ko gūst sabiedrība ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem, tiesībsargs nevar piekrist Ministru kabineta norādītajiem argumentiem, proti, nebūtu samērīgi pieprasīt lietotājam segt tikai izdevumus par patērēto dabasgāzi, neņemot vērā sistēmas operatora iespējamus zaudējumus saistībā ar sprādzienbīstamību, dabasgāzes apturēšanu citiem lietotājiem, sadales sistēmas apsekošanu un remontdarbiem. Ministru kabineta ieskatā Noteikumos paredzētais kompensācijas apmērs divkārtšā apmērā ir samērīgs ar radīto kaitējumu un risku sistēmas operatoram, citiem lietotājiem un sabiedrībai kopumā.

Gadījumos, kad tiek konstatēta iejaukšanās dabasgāzes uzskaitē, personai var tikt piemērots kriminālsods¹¹ un pret personu var vērsties civiltiesiskā kārtībā, pieprasot atlīdzināt maksu par dabasgāzi un kompensāciju saskaņā ar Enerģētikas likuma normu un Noteikumu 56., 58.punktu un 87.punktu. Tiesībsarga ieskatā tik lielas kompensācijas noteikšanu par potenciāli iespējamiem zaudējumiem un iemeslus, kāpēc šāds kompensācijas apmērs tiek noteikts, var uzskatīt par sodu, kurš nav samērīgs ar nodarījumu.

Apkopojot iepriekš minēto tiesībsarga ieskatā Enerģētikas likuma norma un Noteikumu 56., 58. un 87.punkts ierobežo pieteicēja Satversmes 105.panta pirmajā, otrajā, trešajā teikumā noteiktās tiesības.

⁹ Sk., piemēram Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2019.gada 8.oktobra spriedums lietā Nr. C20232616; Vidzemes apgabaltiesas 2019.gada 24.jūlija spriedums lietā Nr. C11095316, Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2019.gada 5.jūlija spriedums lietā Nr. C11095316 (lietās potenciāli nav pabeigta tiesvedība, taču spriedumos lietotā argumentācija ir zīmīga).

¹⁰ Sk. Ministru kabineta 2017.gada 7.februāra noteikumu Nr.78 "Dabasgāzes un tirdzniecības noteikumi" 87.-90.punktu.

¹¹ Krimināllikuma 182.¹ pants

[4] Vienlaikus tiesībsargs vēlas vērst uzmanību arī uz citiem apstākļiem, kas varētu būt nozīmīgi izskatāmās lietas ietvaros.

Enerģētikas likuma norma paredz, ka Ministru kabinetam jāizstrādā kārtība, kādā energoapgādes komersants nosaka faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību.

Deleģētā likumdošana ir ielasāma Latvijas Republikas Satversmes 64.panta tvērumā, bet likumdevēja speciālā pilnvarojuma (deleģējuma) Ministru kabinetam izdot ārējo normatīvo aktu nosacījumi vispārīgi ir reglamentēti Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantā¹². Likumdevējs saskaņā ar Ministru kabineta iekārtas likuma 31.panta pirmās daļas 1.punktu ir tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu, nosakot skaidri, kādus jautājumus un kādā veidā Ministru kabinets ir tiesīgs regulēt¹³. Vienlaikus Ministru kabineta noteikumi nedrīkst būt pretrunā ar Satversmi un likumiem. Tiesību normām ir jābūt savstarpēji saskaņotām un harmoniski jādarbojas visas tiesību sistēmas ietvaros un jebkuram likumam pēc sava rakstura ir jāiekļaujas tiesību sistēmā¹⁴.

Ministru kabinets var izdot tikai likumam pakārtotus normatīvus aktus. Noteikumus izdod, lai palīdzētu īstenot likumus. Pārvaldes kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi nevar ietvert tiesību normas, kas bez likumdevēja pilnvarojuma veidotu jaunas tiesiskās attiecības un ierobežotu pamattiesības¹⁵. Pilnvarojuma saturam ir jābūt skaidram, jo tas atklāj pilnvarojuma būtību un jēgu. Nav pieļaujama personas pamattiesību ierobežošana, atsaucoties uz neskaidru vai pārprotamu likumdevēja pilnvarojumu¹⁶.

Tiesībsarga ieskatā kompensēšanas pienākums kā tāds nav prettiesisks, taču Ministru kabineta izvēlēta metodoloģija nav samērīga un no Enerģētikas likuma normas nevar secināt, ka likumdevējs būtu vēlējies pieļaut kompensāciju tādā apmērā, kāds tas noteikts ar Noteikumiem. Saprātīgi interpretējot Enerģētikas likuma normu un ievērojot no Satversmes 1.pantā izrietošo taisnīguma principu, nevar pieņemt, ka likumdevējs būtu vēlējies, lai par vieniem un tiem pašiem zaudējumiem tiktu maksāta kompensācija jeb atlīdzība divas reizes (turklāt trīskāršā apmērā), vai arī tiktu noteikta sankcija, kura vairākas reizes pārsniedz atlīdzināmos zaudējumus ekonomiskā izpratnē.

Attiecīgi tiesībsarga ieskatā Ministru kabinets ir rīkojies *ultra vires*, paredzot Noteikumu 56., 58. un 87.punktā noteikto kompensācijas aprēķināšanas kārtību.

Tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.

¹² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 26.-27.lpp.

¹³ Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.punkts.

¹⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga:Latvijas Vēstnesis, 2019, 25.lpp.

¹⁵ Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 16.punkts.

¹⁶ Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.punkts.